

Kápolnás Olivér

Барангасын Батсүрэн 2016. *Ухуань (Авар) ба Сяньби (Сэрви)*. Улаанбаатар: Монгол Улсын Шинжлэх Ухааны Академи, Түүх, Археологийн хүрээлэн. 168 oldal. ISBN 978-99973-52-51-4. [B. Batsuren: *Wuhuan (Avars) and Xianbei (Servi)*. [H. n.]: Institute of History, Mongolian Academy of Sciences]

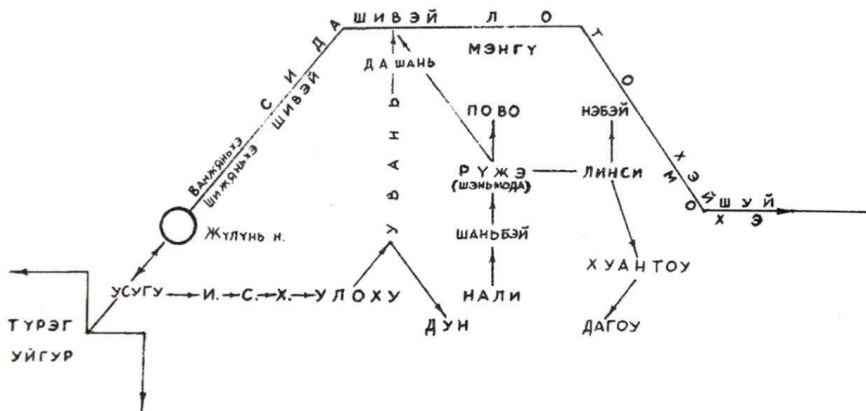
A mongol őstörténet régóta foglalkoztatja a kutatókat, számos elmélet született már ezzel kapcsolatban. Batsüren most megjelent könyvében a *wuhuanok* 烏桓, *xianbeikkel* 鮮卑, avarokkal és *shiweikkel* 室韋 kapcsolatos eddigi kutatásokat tekinti át, és közöttük keresi a mongolok elődeit. Az előszóban olvashatjuk, hogy mi vezette könyve megírásában: cáfolni kívánja azt a nézetet, miszerint a mongolok az erdei vadász *shiweiktől* származnának, és csak a 11–12. század folyamán költöztek a füves pusztára, ahol az ott már évszázadokon keresztül nomadizáló török népektől megtanulták volna a nagyállattartó életformát. A szerző emiatt a mongolok elődeit éppen azokban a népekben véli meglelni, amelyek nomádok voltak, az erdei vadászokat pedig kizárja az ősök sorából.

A kötet első fejezetét a szerző a *wuhuanok*nak szentelte. Nézete szerint a *wuhuan* társadalom felépítése (család, nemzetség, törzs) megegyezik a későbbi mongol társadalom képével. A kínai források szerint a *wuhuanok* nomádok voltak, így a szerző elveti a felső Xiajiadian (Xiajiadian shangceng 夏家店上层) régészeti kultúrával való elfogadott azonosításukat, ugyanis az nem a nomádok hagyatéka, mivel kevés a lócsont, ezzel szemben a sertésmaradványok gyakoriak.

A második fejezetben a *xianbeikkel* foglalkozik a szerző. A *xianbeiek* önálló államot tudtak alapítani Tan Shihuai 檀石槐 vezetése alatt 156-ban. 235-ben öt részre bomlott a birodalom, az egyiket a tabgacsok alkották. A tabgacsokat a *tuobákkal* 拓拔 hozzák összefüggésbe, akik a 386–556 között fennállt Wei 魏 birodalmat alapították. A *xianbeiek*ben több kutató is a mongolok őseit látja, a *xianbei* és *tuoba*/tabgacs név etimológiájának kutatástörténetét összefoglalja a szerző, véleménye szerint a *tuoba* (**taɣbat*) név a mongol fehér (*цагаан*) szóval egyeztethető.

Az avarokról szóló harmadik fejezetben a szerző elsősorban az európai avarokat tárgyalja, megemlítve a pszeudoavar kérdést. A szerző véleménye szerint a bizánci forrásokban 463-ban és 558-ban feltűnő avarok mongol nyelvűek voltak. Az avar nevet korábbi kutatók nyomán a *wuhuan* névvel azonosítja, a Kül Tegin feliratán szereplő *apar* név és az avarok kapcsolatát pedig elveti.

A negyedik, egyben utolsó fejezetben a *shiweieket* mutatja be a szerző. Három *shiwei* törzset, a *mengu shiweit*, a *da shiweit* és az *uluhut* a kutatók egy része a mongolokkal azonosította. A *mengut* a mongol névvel hozzák összefüggésbe, más nézet szerint ez folyót jelent, és a *mengu shiweieik* alatt a kitajokat kell érteni. A különböző *shiwei* törzsek egymáshoz viszonyított elhelyezkedéséről egy ábrát is mellékel a szerző, a *mengu* (МЭНГУ) az Argun-folyó déli részénél található (1. ábra). Ez a terület a szerző szerint nem egyezik meg a mongolok 10–13. századi szállásterületével, másrésztől a *shiweieik* elsősorban erdei vadászok voltak, ami véleménye szerint szintén kizárja a mongolokkal való azonosításuk lehetőségét.

1. ábra. A különböző *shiwei* törzsek egymáshoz viszonyított elhelyezkedése (Batsüren 2016: 130)

A kötet vitathatatlan érdeme, hogy jól összegyűjti a tárgyalt népekkel kapcsolatos különböző nézeteket. Problémás azonban a nomád és az erdei vadász életmód teljes mértékű szembeállítás, illetve az az elképzelés, miszerint a mongolok ősei csakis nomádok lehettek. Ezzel kapcsolatban

érdemes megjegyezni, hogy *A mongolok titkos története* szerint a mongolok őse egy farkas és egy szarvasünő volt,¹ amely állatok inkább az erdővidékre jellemzők. Szintén az idézett forrásban olvashatjuk, hogy Dzsingisz kán felmenői között mókusvadász is volt,² ami szintén nem steppei foglalkozás. Itt mindenképpen érdemes megemlíteni Uray-Kőhalmi Katalin egyik tanulmányát, mely szerint az erdei vadászból lett nomád csoportoknak jó esélyeik voltak birodalom (törzsszövetség) alapítására.³ Egy másik probléma, hogy ha a mongolok őseit keressük, akkor fel kell tenni a kérdést, hogy kikét? Az uralkodó rétegét vagy a köznépét? A kettő a legtöbb nomád birodalom esetében nem azonos. Ezt egy 17. századi mongol krónikás, Szagan Szecsen kiválóan leírja: nézete szerint mikor 1206-ban az indiai uralkodói gyökerekkel rendelkező Dzsingiszt kánná választották, akkor megparancsolta, hogy mongolnak hívják népét.⁴ Nem volt homogén a nagy kán birodalma.

A magyar őstörténet-kutatásban elfogadott – bár ritkán alkalmazott – gyakorlat a keleti analógiák alkalmazása. Logikus lehet ennek a megfordítása is, bár problémát jelenthet, hogy a népmozgások általában keletről nyugatra zajlottak. Fóthi Erzsébet antropológus véleménye szerint „az Árpád-kori magyar nép a Kárpát-medencében alakult ki, meghatározó elemei egyrészt az avar kor előtti lakosság, másrészt a legalább két hullámban keletről jött két népszövetség: az avarok és a 9. század végi honfoglalók összetett, de egymástól nem független népe.”⁵ Ha ebben a mondatban kicserélnénk a népeket és a helyszínt, akkor lehet, hogy közelebb jutnánk a mongol nép kialakulásához, amit szintén nem lehet egy szálon visszavezetni az emberiség hajnaláig.

¹ MTT 1962: 9.

² MTT 1962: 10.

³ Uray-Kőhalmi 2002.

⁴ Haenisch 1959: 63.

⁵ Fóthi 2014: 164.

Hivatkozott másodlagos szakirodalom

Fóthi Erzsébet 2014. „A Kárpát-medence 6–11. századi történetének ember-tani vonatkozásai.” In: Sudár Balázs et al. (szerk.) *Magyar őstörténet – Tudomány és hagyományőrzés*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 151–168.

Haenisch, Erich (ed.) 1959. *Der Kienlung-Druck des mongolischen Geschichtswerkes Erdeni yin tobci von Sagang Secen*. Wiesbaden: F. Steiner.

MTT 1962: *A mongolok titkos története*. Fordította Ligeti Lajos. Budapest: Gondolat.

Uray-Kóhalmi Katalin 2002. „Hogyan keletkezik egy nomád törzsszövetség?” *Eleink* 1: 38–46.